

ФІКСАЦІЯ ЗНИЩЕНИХ РОСІЄЮ ОБ'ЄКТІВ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ

Пятницькова І. В.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)
e-mail: ipiatnickova@gmail.com

Внаслідок російської воєнної агресії проти України відбувається масове знищення культурного-історичного спадку українського народу. Російська армія грабує українські музеї, книгозбірні, знищує унікальну архітектуру українських міст. Одним зі способів захисту культурно-історичних об'єктів є збереження всієї повноти інформації про них, що в перспективі дасть змогу не лише зберегти історію, культуру українського народу, а й відновити знищені пам'ятки.

Запропонована наукова розвідка спрямована на аналіз процесу фіксації втрат історико-культурної спадщини України внаслідок російської воєнної агресії, визначені його проблематичних та перспективних напрямів.

На державному рівні фіксацією знищених об'єктів культурної спадщини займається Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. З цією метою було створено онлайн-платформу War Evidence, на якій зібрані відео та фотографії доказів російської агресії в Україні з офіційних каналів, пресслужб органів державної влади, регіональних ЗМІ [1].

Важливою є документаційна ініціатива Українського інституту, який підпорядковується Міністерству закордонних справ України. Інституція започаткувала проєкт «Листівки з України». Сьогодні він зібрав інформацію про більш ніж 500 об'єктів культурно-історичної спадщини, які були зруйновані росіянами. Кожен об'єкт, представлений на платформі, супроводжується його зображенням у початковому вигляді та після руйнування, а також містить опис його історії [2].

Фіксацією втрат культурно-історичної спадщини займаються правозахисні організації. Серед них Українська Гельсінська спілка з прав людини. Ще на початку повномасштабного вторгнення інституцією була започаткована онлайн-платформа «Трибунал для Путіна». Проєкт фіксує злочини, здійснені Росією на території України, відповідно до положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду. З-поміж різних позицій злочинів росіян вказана кількість знищених історичних пам'яток за регіонами. Водночас для фахівців із захисту історико-культурної спадщини вказана дефініція потребує більшого пояснення, хронологічного визначення, характеру пам'ятки [3].

До документування культурно-історичних втрат активно долучаються дослідницькі групи. HeMo: Ukrainian Heritage Monitoring Lab, об'єднала українських мистецтвознавців, культурологів, архітекторів, реставраторів, фотографів, які реалізують проєкт «Моніторинг спадщини заради відновлення». Мета цієї ініціативи

полягає у формуванні інформаційної бази зруйнованих об'єктів для їх подальшого відновлення, а також фіксації злочинів. Ініціативна група здійснює експедиції у місця руйнувань (окрім тимчасово окупованих територій), комплексно обстежує об'єкти, здійснює фото-, відеофіксацію, створює їх 3D-моделі. На січень 2024 р. дослідницька група обстежила 784 об'єкти у 12 областях України [4].

Дослідницька група Центр просторових технологій (CST), який вивчає міські простори, використовуючи методи просторового аналізу та візуалізації, сфокусувалася на дослідженні та відтворенні у 3D-моделі Маріупольського драмтеатру, знищеного 16 березня 2022 р. Завдяки аналізу фотографій, відеозаписів, дописів у соціальних мережах, методу просторових інтерв'ю вдалося не лише в деталях відтворити будівлю театру, а й реконструювати розгортання воєнних подій у Маріуполі, використання театру, як прихистку для мешканців міста [5].

Прикладом документування знищених історико-культурних об'єктів науковими інституціями є проєкт «Історико-культурна спадщина Донецької області: документування втрат і перспективи відновлення», який реалізується колективом кафедри історії та археології Донецького національного університету імені Василя Стуса за підтримки Інституту наук про людину (Institute for Human Sciences) [6]. Учасники проєкту збирають з відкритих джерел інформацію про історичні архітектурні об'єкти, пам'ятки, музеї Донецької області, зокрема і на тих територіях, які з 2014 р. перебувають під окупацією. Проєктом був започаткований сайт для оприлюднення зібраної бази об'єктів історико-культурної спадщини регіону.

Наведений огляд документаційних проєктів свідчить, що вони реалізуються на різному рівні: державному, громадських, дослідних ініціатив. Це дає сподівання на формування інформаційних баз, що дадуть змогу зберегти знання про зруйновані культурної-історичні об'єкти та будуть корисними під час їх відновлення. Водночас ця робота потребує більшої системності, напрацювання методології збору та збереження інформації. Застосування окремими проєктами 3D-моделювання має важливе значення для детального відтворення об'єктів, їх відновлення. Проте ці технології залишаються недоступними для багатьох інституцій через брак фахівців та фінансових можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. War Evidence. Міністерством культури та стратегічних комунікацій України. URL: <https://war-evidence.mkip.gov.ua> (дата звернення: 16.09.2024).
2. Листівки з України. Українського інституту. URL: <https://ui.org.ua/postcards-from-ukraine-ua/> (дата звернення: 14.09.2024).
3. «Трибунал для Путіна». Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/activities/spetsproekty/tribunal-for-putin/> (дата звернення: 07.09.2024).
4. Моніторинг спадщини заради відновлення. HeMo: Ukrainian Heritage Monitoring Lab. URL: <https://www.heritage.in.ua/#result> (дата звернення: 14.09.2024).
5. Маріупольський драмтеатр Просторовий архів. Центр просторових технологій. URL: <https://theater.spatialtech.info/uk> (дата звернення: 18.06.2024).

6. Історико-культурна спадщина Донецької області: документування втрат і перспективи відновлення. Донецький національний університет імені Василя Стуса. URL: <https://heritage-of-donetsk.org/index.html> (дата звернення: 22.06.2024).

ВІДНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Силкіна Ю. О.¹, Давиденко О. С.^{2*}

^{1,2}*Державний торговельно-економічний університет, Київ (Україна)*

*e-mail: alexander10bclass@gmail.com

Культура – важливий елемент суспільства та економіки країни. Через неї виявляються спільні риси людей у населенні, загальні цілі, мотивація до існування: побудови та розвитку суспільства. Збереження пам'яток культури відображає розуміння народом власної історії, намагання не втратити її; сприяє до єднання, загального зростання та розвитку народу.

За період із 24 лютого 2022 року до 25 квітня 2024 року пошкоджено 1 062 об'єкти культурної спадщини. З них пам'яток національного значення – більше 120, місцевого значення – більше 860, і як мінімум 1 (комплекс архітектури «Історичного центру Одеси») – об'єкт світової спадщини ЮНЕСКО.

Для відновлення культурної спадщини, зокрема архітектури, можна сформувати відповідну чітку законодавчу базу. Безумовно, існує Закон України «Про охорону культурної спадщини», але він не передбачає централізоване, масштабне, відновлення пам'яток архітектури.

Відповідно до нього, виконавча влада на вищому рівні може тільки надавати дозволи і формувати відповідну документацію регіональним або місцевим суб'єктам, які за своєю ініціативою відповідно до своїх фінансових та інших можливостей здійснюють дослідження, ремонт і реставрацію культурних пам'яток. А для масової одночасної відбудови по всій країні важлива наявність відповідних наказів та фінансування національного масштабу. Зрозуміло, такий підхід передбачає використання великої кількості ресурсів за маленький строк (наприклад, повна відбудова тільки Національного літературно-меморіального музею Г. С. Сковороди у Харкові оцінюється у понад 112 мільйонів гривень); загальна вартість відновлення всіх об'єктів становить приблизно 7 мільярдів доларів США.

Такий підхід хоч і є швидким, але його можна реалізувати тільки за умови наявності вищевказаної суми наразі, що малоімовірно, враховуючи більш пріоритетні проблеми поза культурною галуззю, куди насамперед і надходитимуть гроші. У якості альтернативи можлива поступова відбудова, яка відбувається вже зараз.

У статті 11 Закону України «Про охорону культурної спадщини» вказано: «Підприємства усіх форм власності, заклади науки, освіти та культури, громадські організації, громадяни сприяють органам охорони культурної спадщини в ро-